

ЧИ ВАЖЛИВА І ЧИ ПОТРІБНА НАМ СЬОГОДНІ ПСИХОГІЄНА?

Перебираючи сторінки столітньої історії знаного у світі Всеукраїнського психоневрологічного інституту, я звернув увагу на те, що засновники цього інституту ще на початку ХХ століття велику увагу приділяли питанням психогієни.

Сам термін «психогієна» було введено 1900 року німецьким психіатром Робертом Зоммером. А основною її метою (основним її призначенням) є становлення і збереження психічного здоров'я та душевної рівноваги людини.

Беручи до уваги, що на сьогодні цій вельми важливій проблемі не надається належної уваги, я вирішив: кому, як не мені, людині, що має великий життєвий досвід, людині, яка має понад 90 років, і з них 40 років очолював Всеукраїнський психоневрологічний інститут, викласти у вигляді есе своє бачення цієї проблеми.

Слід відзначити, що період від початку ХХ до початку ХХІ століття є одним із найдраматичніших та буремних в історії людства: Перша світова війна, жовтнева революція, Друга світова війна, небувалий науково-технічний «вибух», розпад Радянського Союзу, становлення Української державності і «гібридна» війна Росії проти України.

І все це в одному, як пружиною стиснутому, столітті. У такі переломні глобально-стресові періоди людство починає гостро замислюватися над самим сенсом життя.

Сенс же життя визначається духовністю людини, яка є найважливішою функцією особистості. Отож, ще 100 років тому засновники Українського психоневрологічного інституту гостро ставили питання психогієни як науки про поведінку людини.

Якщо у західній літературі головну увагу психогієни надавали профілактиці розвитку психічного захворювання й умовам лікування хворих, то у Харківському психоневрологічному інституті для академіків В. П. Протопопова і Л. Л. Рохліна головними об'єктами психогієнічного впливу були здорові люди. Важливим завданням психогієни було створення і забезпечення умов формування гармонічного розвитку особистості, а також умов для повного проявлення її позитивних властивостей.

Академік В. П. Протопопов написав фундаментальну роботу стосовно науки про поведінку людини, а 1926 року він створив Інститут клінічної психіатрії та соціальної психогієни.

1934 року, на першому з'їзді психіатрів та невропатологів України, було заслухано велику доповідь Президента Української психоневрологічної академії Л. Л. Рохліна «Підсумки роботи і задачі психогієни у СРСР». Було наголошено, що в центрі уваги психогієністів мають бути, передусім, здорові люди. На з'їзді було визначено створення психогієнічних кабінетів у санаторіях, пансіонатах, будинках відпочинку.

Головними завданнями психогієни було проголошено: забезпечення успішного психічного розвитку людини і її особистості з урахуванням середовища проживання.

Тоді у Харкові регулярно видавалась газета «Психогієна в масы». На заводі ХЕМЗ було відкрито кабінет

промислової психогієни, а в «Інституті червоної професури» при ВУЦИК — кабінет психогієни розумової праці.

Професор Л. Л. Рохлін для студентів кадрового вищого навчального закладу Академії читав великий цикл лекцій з різних аспектів психогієни. Він написав дві фундаментальні праці: «Праця, побут і здоров'я партактиву» та «Мозкова гігієна партактиву».

1937 року у розпалі сталінських репресій, ці роботи були визнані контрреволюційними, а автора було звільнено з роботи і репресовано. І тільки через два роки ув'язнення з вченого були зняті обвинувачення у контрреволюційності його роботи.

Про значення психогієнічних заходів, особливо у період глобальних потрясінь у суспільстві, переконливо свідчить і таке явище.

Горбачовська «перебудова» і гласність призвели до нестримної критики всього і всіх, передусім класичних канонів, і одночасно — до безмежної віри в щось нове, незвичне і магічне.

Виник цілий бум на екстрасенсів: Джуна, А. Кашпіровський, А. Чумак і багато-багато інших... Згідно з розпорядженням Мінздраву СРСР Харківський інститут неврології і психіатрії став, свого роду експертним, атестаційним центром екстрасенсів у Союзі.

З посиланням на вимоги народу дозволити екстрасенсам офіційно проводити лікувальні сеанси, обласні і республіканські органи охорони здоров'я направляли в Інститут цих «цілительів» для одержання висновку Інституту. З різних регіонів Союзу таких «цілительів» потрапило до Інституту близько сотні.

За даними фахівців інституту, наших експертів, більше ніж половина з направлених виявилася дуже спритними авантюристами, пройдисвітами та «наперсточниками». Решта направлених — це, свого роду, природжені психотерапевти. Ця група цілительів, опанувавши хоча б курси масажистів, може під контролем лікаря надавати терапевтичну допомогу. І тільки одиниці з цих відібраних 100 екстрасенсів володіли, поки нез'ясованими, лікувальними або діагностичними здібностями, так звані «біополем».

Відповідно до принципу широкої гласності, в Мінздраві УРСР два рази на місяць проводили дні відкритих дверей. Оскільки більша частина поставлених питань стосувалася екстрасенсів, алкоголізму, наркоманій, то, на вимогу міністра я, як директор Інституту, мав бути присутнім на всіх цих зустрічах.

В залі в здебільшого були присутні не стільки хворі, скільки журналісти різних газет, радіо і телебачення. Що варто наголосити, так це те, що здебільшого в залі спостерігалася колективна агресивна поведінка.

Логічні аргументи з того чи того питання не доходили до свідомості аудиторії, а навпаки, часто провокували у відповідь агресивну реакцію. Доповідача буквально стягували з трибуни з криками «ви лікарі — нездари, ви боїтесь своїх конкурентів народних лікарів і тому виступаєте проти них».

Особливо загрозових розмірів набували телевізійні масові «лікувальні» шоу-сеанси А. Кашпіровського і А. Чумака. Сеанси А. Кашпіровського з телепсихо-

терапії організувала головна редакція спортивних програм союзного телебачення. Ці сеанси збирали у екранів телевізорів багатотисячні аудиторії спраглих зцілення від різноманітних захворювань.

Лікар-психотерапевт А. Кашпіровський досконало володів навичками професійного артиста (міміка, погляд, жести, інтонації голосу та ін.) і, використовуючи психологічні настанови самих пацієнтів (їх містичні очікування чогось незвичайного і чудодійного) та телевізійну рекламу, досяг величезної популярності.

Заради власної популярності він організував (саме організував) навіть сеанс дистанційного (сотні кілометрів) знеболювання оперативного втручання.

Але, на превеликий жаль, в гонитві за грошима він знехтував найважливішою заповіддю лікаря — «головне — не зашкодити», а також основним положенням психотерапії — це контакт і зворотній зв'язок з пацієнтом. А гроші А. Кашпіровський одержував немалі. За свідченням київської газети «Прапор комунізму» 1989 року, за два місяці 1988 року він одержав 62 тисячі рублів (це вартість 6 легковиків). На хвилі власної популярності А. Кашпіровський за списком В. Жириновського пройшов до Держдуми Росії. В. Жириновський, вочевидь, сподівався, що, використовуючи феномен А. Кашпіровського, він зможе управляти Думою, а отже — Росією. Але не вийшло. Знайшовся інший.

Не менш популярним і не менш коштовним «цілителем» був і телевізійний журналіст Алан Чумак. Він стверджував, що є єдиною людиною у світі, що має дар «енергетичної взаємодії», що він «настільки ж унікальний, як, наприклад, інопланетянин».

А. Чумак на телебаченні дистанційно «заряджав» воду і робив її цілющою. Він по п'яти рублів продавав свої фотографії, тому що вони нібито були «заряджені» і мали магічну силу. На гастролях в м. Омську його білети на 4 сеанси мали космічну ціну — 60 рублів. У А. Кашпіровського ціна одного білету була 13 рублів.

Звичайно, головне — не в ціні білету на ці сеанси і не в ціні фотографій їх «фізіономій», а головне в тому, що вони завдали шкоди здоров'ю населення країни. Як показали дослідження нашого Інституту, після цих «лікувальних» сеансів набагато збільшилась кількість пацієнтів зі скаргами на підвищену дратівливість, го-

ловний біль, порушення сну, нудоту, блювоту. У деяких дітей після сеансів з'явилися нав'язливі рухи, істероїдні реакції, галюцинаторні феномени.

Професор В. Лебедев відзначив, що в Москві після сеансів такої телепсихотерапії збільшилась кількість хворих із загостренням серцево-судинних захворювань, збільшилась кількість викликів швидкої допомоги. До того ж, багато хворих, увірувавши у магічну силу цих чудотворців, стали відмовляться від приймання потрібних для них ліків, навіть інсуліну при діабеті.

Неодноразово спостерігалися навіть випадки самогубства людей, які регулярно дивились ці «лікувальні» телесеанси. Наприклад, у Новосибірську 1989 року слухалась судова справа «В смерті дружини прошу звинувачувати Держтелерадіо СРСР».

Жінка 50-ти років для прискорення (як говорила реклама) загоєння банального післяопераційного шва стала регулярно дивитися ці «лікувальні» телесеанси. Після неодноразового перегляду вона з веселої та життєрадісної жінки перетворилася в замкнену, тривожну, стала говорити про смерть та про те, що якісь голоси її кудись кличуть. Тобто, у жінки розвився галюцинаторно-параноїдний синдром і вона викинулася з балкону.

Незважаючи на те, що від Інституту наполегливо вимагали науково обґрунтувати «унікальний феномен» А. Кашпіровського, Інститут після глибокого аналізу цих сеансів і їх наслідків проінформував міністра охорони здоров'я УРСР А. Є. Романенка про те, що немає ніякого феномену А. Кашпіровського, а є феномен телевізійної маніпуляції свідомістю мас.

Це було проведено, свого роду, безпрецедентний, якоюсь мірою навіть карний, експеримент в масштабі цілої країни, чим було завдано невинної шкоди здоров'ю багатьох тисяч людей.

В цьому плані слід зауважити, що у Латвії вже в жовтні 1990 року були заборонені масові заходи з участю лікарів-екстрасенсів.

Про сильний вплив телевізійних шоу-передач на психіку людини і, у зв'язку з цим, про можливість маніпуляції свідомістю мас, а також про деякі інші психотехнології впливу на маси людей — буде далі.

Професор П. В. Волошин

(Далі буде)